

Рекомендована д. біол. наук, проф. І. М. Кліщем

УДК 614.27:614.8.:378.04

ПРОФЕСІЙНА Й ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ІЗ ПИТАНЬ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

© П. В. Олійник

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Резюме: обґрунтовано необхідність удосконалення сучасної системи галузевих стандартів вищої фармацевтичної освіти щодо психологічної підготовленості й професійної компетентності фахівців із питань фармацевтичного забезпечення постраждалого населення в умовах надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу. Встановлено, що удосконалення підготовки студентів з питань фармацевтичного забезпечення постраждалого населення в умовах надзвичайних ситуацій потребує перерозподілу навчального часу навчальних планів за рахунок циклу гуманітарної і соціально-економічної підготовки і виділення його достатньої кількості для навчальної дисципліни «Фармацевтичне забезпечення населення в умовах надзвичайних ситуацій мирного воєнного часу» й навчального курсу «Психологія екстремальних ситуацій».

Ключові слова: фармацевтичне забезпечення, надзвичайна ситуація, підготовка фахівців, навчальний план, стандарт освіти.

Вступ. Збільшення частоти й масштабів наслідків надзвичайних ситуацій (НС) техногенного, природного та соціально-політичного походження з другої половини ХХ століття свідчить про тенденцію підвищення ризиків небезпечних природних явищ, техногенних аварій і катастроф. За даними фахівців Європейського бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я, в Європі за останніх 15 років стихійні лиха й катастрофи призвело до загибелі 100 тис. осіб і більше 42 млн осіб постраждали [1].

Аналіз функціонування державної системи забезпечення техногенної й природної безпеки в Україні свідчить, що сучасні принципи захисту населення і територій впроваджуються в примітивній формі й надзвичайно повільними темпами. Необхідність впровадження концептуальних засад управління ризиками НС викликали глобальні й національні чинники, які чинять негативний вплив на безпеку життєдіяльності українського суспільства. До них належать: підвищення рівня ризику стихійних природних явищ, зумовлених глобальним потеплінням клімату, зростанням сейсмічної активності, а також інтенсифікацією впливу техногенної діяльності людини на навколишнє природне середовище; значна кількість небезпечних техногенних об'єктів на території України; підвищення рівня ризику техногенних аварій і катастроф, зумовлених критичним ступенем зношеності (60–80 %) основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, системах життєзабезпечення України [2].

Ефективність організації фармацевтичного забезпечення постраждалого населення буде залежати від рівня професійної й психологічної підготовленості провізорів, їх готовності до виконання своїх функціональних обов'язків в екстремальних умовах НС. Значне психоемоційне навантаження у фармацевтичних працівників при виконанні професійних обов'язків в екстремальних умовах НС викликають необхідність перегляду системи їх підготовки з питань медичного й фармацевтичного забезпечення постраждалого населення, уточнення змісту цієї підготовки та її організації.

Мета роботи – обґрунтування необхідності вдосконалення професійної й психологічної підготовки студентів фармацевтичних факультетів до організації фармацевтичного забезпечення населення в умовах НС мирного і воєнного часу.

Методи дослідження. В процесі дослідження використовували методи спостереження та узагальнення, синтезу й формалізації, контент-аналізу. Предметом дослідження були законодавчі й нормативні акти фармацевтичної освіти й галузеві стандарти вищої професійної освіти за напрямом «Фармація».

Результати й обговорення. Професійна діяльність фармацевтичних працівників в екстремальних умовах НС буде відрізнятися від усталеного ритму діяльності в стаціонарних умовах. Умови НС викликають різке відхилення від норми життєдіяльності людей. Внаслідок цього інтенсивність впливу на людину зовнішніх і внутрішніх

чинників НС збільшується настільки, що викликає зміни її психологічного стану. В умовах НС завжди існує небезпека для життя й здоров'я, що позначається на інтенсивності стресової реакції і можливості виконання фахівцем його функціональних обов'язків. Професійна й психологічна готовність до дій в екстремальних умовах зумовлює наявність у фахівця не тільки професійно важливих знань й умінь, а також навичок психологічного подолання стресу [3].

Стан фахівця в екстремальних ситуаціях НС може бути адаптивним, неадаптивним і дезадаптивним. Адаптивний стан фахівця дозволяє йому ефективно виконувати свої функції. Для неадаптивного стану характерне тимчасове зниження ефективності професійного функціонування, погіршення фізичного самопочуття, тимчасова дисфункція деяких психофізіологічних функцій. Дезадаптивний стан не дозволяє фахівцю виконувати свої функціональні обов'язки і потребує активного реабілітаційного втручання [4].

Основною причиною виникнення неадаптивного і дезадаптивного станів є психоемоційне навантаження при виконанні професійних обов'язків і відсутність компетенцій провізорів, що визначають їх готовність до ефективної роботи в умовах НС. Зростання ризику виникнення НС, вимагає нових підходів до забезпечення професійної компетентності і психологічної готовності фармацевтичних працівників. Встановлено, що для виконання професійних обов'язків в умовах НС фахівці з фармацевтичного забезпечення населення повинні володіти раціоналізмом мислення, психологічною стійкістю і достатнім рівнем знань та практичних навичок. Це пов'язано з тим, що виконання функціональних обов'язків в умовах НС передбачає обмеження ресурсів, дефіцит інформації і часу на прийняття адекватного рішення, високу відповідальність за виконання завдань, від яких залежить життя постраждалих людей [3, 5].

Світовий досвід ліквідації наслідків НС свідчить, що мотиваційні, інтелектуальні та інші психологічні характеристики особистості фахівця, рівень знань і практичних навичок істотно коригують вплив негативних чинників екстремальних умов НС. Сучасна підготовка фахівців з фармацевтичного забезпечення населення в умовах НС повинна передбачати наявність особливих знань і умінь, до яких належать: знання особливостей виникнення й розвитку різноманітних НС, їх можливі наслідки; уміння виконувати звичайні професійні дії, не погіршуючи їх якість під впливом будь-яких чинників НС; уміння діяти без розгубленості та успішно виконувати функціональні обов'язки в умовах непередбачуваності й дефіциту інформації [6].

Вимоги до змісту, обсягу й рівня освітньої та фахової підготовки в Україні встановлюють Державні стандарти освіти. Вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня фахівців і застосовуються з метою забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Державні стандарти освіти розробляють окремо для кожного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня й забезпечують впровадження та удосконалення нормативної й навчально-методичної бази, що регламентує підготовку фахівців.

Освітньо-кваліфікаційний рівень – це характеристика вищої освіти за рівнем сформованості якостей, що забезпечують здатність фахівця виконувати відповідні фахові завдання чи обов'язки на певному кваліфікаційному рівні. Основою освітньо-кваліфікаційного рівня фахівців є набуття ними визначених стандартом освіти компетентностей, які є підставою для присвоєння кваліфікації. Компетентність фахівця, це динамічна комбінація знань, умінь й практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, які є результатом навчання у вищому навчальному закладі за відповідною освітньою програмою [7].

Освітньо-професійна програма (ОПП) визначає нормативну частину змісту навчання, встановлює вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої і професійної підготовки фахівця відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня певної спеціальності. ОПП встановлює нормативну частину змісту навчання у навчальних елементах, їх інформаційний обсяг та рівень засвоєння у процесі підготовки відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики. Вона також встановлює рекомендований перелік навчальних дисциплін і нормативний термін навчання.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника вищого навчального закладу узагальнює зміст освіти, тобто відображає цілі освітньої та професійної підготовки, визначає місце фахівця в структурі господарства і вимоги до його компетентності, інших соціально важливих якостей. Вона повинна відображати соціальне замовлення на підготовку фахівця з урахуванням вимог до змісту освіти з боку держави, встановлювати кваліфікаційні вимоги до випускників вищих навчальних закладів, тобто систему виробничих функцій, типових завдань їх діяльності та умінь, необхідних для вирішення цих завдань.

Аналіз галузевих стандартів вищої професійної освіти за напрямком «Фармація» свідчить про відсутність компетенцій, які стосуються професійної й психологічної готовності випускників фармацевтичних факультетів до дій в екстре-

мальних умовах НС і зумовлюють наявність у фахівця не тільки професійно важливих знань і умінь, а також навичок психологічного подолання стресових станів.

Аналіз змісту освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціаліста за спеціальністю 7.110201 «Фармація», напряму підготовки 1102 «Фармація» показує, що випускник вищого фармацевтичного закладу для виконання 5 груп виробничих функцій і 72 типових завдань діяльності повинен володіти 343 уміньми і практичними навиками [8]. З них лише 9 умінь стосуються забезпечення необхідного рівня тільки індивідуальної безпеки у випадках виникнення типових небезпечних ситуацій. Типові завдання діяльності та уміння, які стосуються фармацевтичного забезпечення населення в умовах НС і психологічної підготовки до виконання функціональних обов'язків в екстремальних умовах НС, освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста не передбачає (табл.1).

Аналіз змісту освітньо-професійної програми спеціаліста за спеціальністю 7.110201 «Фармація», напряму підготовки 1102 «Фармація» показує, що для забезпечення умінь спеціаліста кваліфікації «Провізор» передбачено 1154 змістовних модулів [9]. З них 96 змістовних модулів передбачено для підготовки студентів та удосконалення інтернів і слухачів за програмою офіцерів медичної служби запасу за військово-обліковою спеціальністю – 909000 – «Фармація» (табл. 2).

Змістовні модулі з військової, військово-медичної та військово-фармацевтичної підготовки, загальним обсягом 600 год, (з них аудитор-

них 452 год) деякою мірою стосуються фармацевтичного забезпечення населення в умовах НС та психологічної підготовки до виконання функціональних обов'язків в екстремальних умовах НС. Проте у 2004 році з переліку нормативних дисциплін навчального плану підготовки фахівців за спеціальністю «Фармація» були вилучені дисципліни блоку «Військова підготовка» і перенесено їх до переліку вибіркового дисциплін лише декількох навчальних закладів, студентів яких залучають до навчання за програмою офіцерів запасу [10].

На сьогоднішній додипломна підготовка фахівців за спеціальністю «Фармація» на фармацевтичних факультетах медичних університетів України передбачає вивчення навчальних дисциплін «Безпека життєдіяльності» – на першому курсі, «Перша долікарська допомога» – на другому курсі, «Екстремальна медицина» – на третьому курсі і «Цивільний захист» – на четвертому курсі загальним обсягом 252 навчальних години. З них лише одна навчальна дисципліна – «Екстремальна медицина», загальним обсягом 54 навчальних год (з них: лише 18 год аудиторних занять) стосується підготовки фахівців за напрямом «Фармацевтичне забезпечення населення в умовах надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу». Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста за спеціальністю 7.110201 «Фармація» не передбачає типових завдань діяльності, умінь і практичних навичок, які стосуються професійної і психологічної готовності випускників фармацевтичних факультетів до дій в екстремальних умовах НС і зумовлюють наявність у фахівця навичок психологічного по-

Таблиця 1. Виробничі функції, типові задачі діяльності та уміння випускника вищого фармацевтичного закладу

№ з/п	Найменування виробничої функції	Кількість типових завдань діяльності	Кількість умінь
1	Проектувальна	10	43
2	Виконавча	15	78
3	Організаційна	11	39
4	Управлінська	5	20
5	Соціальна діяльність	31	163
Разом		72	343

Таблиця 2. Кількість змістовних модулів освітньо-професійної програми спеціаліста за спеціальністю 7.110201 «Фармація»

№ з/п	Найменування виробничої функції	Кількість змістовних модулів, що забезпечують уміння
1	Проектувальна	274
2	Виконавча	499
3	Організаційна	190
4	Управлінська	95
5	Військово-фармацевтична	96
Разом		1154

долання стресових станів. Освітньо-професійна програма спеціаліста за спеціальністю 7.110201 «Фармація» не передбачає навчальної дисципліни і змістовних модулів для забезпечення умінь спеціаліста кваліфікації «Провізор», які визначають його здатність до ефективного виконання функціональних обов'язків з питань фармацевтичного забезпечення населення в екстремальних умовах НС.

Висновки. Сучасна система галузевих стандартів вищої фармацевтичної освіти не забезпечує достатньої психологічної і професійної підготовки студентів фармацевтичних факультетів до виконання функціональних обов'язків в умовах НС і потребує корекції кінцевих цілей освітньої та професійної підготовки. Потребують розробки вимоги освітньо-кваліфікаційної ха-

рактеристики щодо психологічної підготовленості і професійної компетентності фахівців з питань фармацевтичного забезпечення постраждалого населення в умовах НС.

Удосконалення підготовки студентів з питань фармацевтичного забезпечення постраждалого населення в умовах НС мирного і воєнного часу потребує перерозподілу навчального часу навчальних планів фармацевтичних факультетів за рахунок циклу гуманітарної й соціально-економічної підготовки і виділення його достатньої кількості для навчальної дисципліни «Фармацевтичне забезпечення населення в умовах надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу» і навчального курсу «Психологія екстремальних ситуацій» не раніше ніж на четвертому або п'ятому році навчання.

Література

1. Международная безопасность в области здравоохранения. – [Электронный ресурс] // Аналитическая записка. – Женева : ВОЗ, 2007. – Режим доступа: http://www.who.int/worldhealthday/previous/2007/files/issuespaper_final_lowres_ru.pdf
2. Концепція управління ризиками надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру (проект). – [Електронний ресурс] // Державна служба України з надзвичайних ситуацій. – Режим доступу: http://mns.gov.ua/content/education_kurns.html
3. Леонова А. Б. Комплексная стратегия анализа профессионального стресса: от диагностики к профилактике и коррекции / А. Б. Леонова // Психологический журнал. – 2004. – Т. 25, № 2. – С. 75–85.
4. Розов В. Психологічне забезпечення діяльності в екстремальних ситуаціях. – [Електронний ресурс] // Український центр політичного менеджменту. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php?m=6&n=72&c=1696>
5. Бондар Г. О. Характеристика екстремальних умов діяльності представників ризикованих професій / Г. О. Бондар. – [Електронний ресурс] // Десята Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасна наука XXI століття». – Режим доступу: <http://intkonf.org/bondargo-harakteristika-eksremalnih-umov-diyalnosti-predstavnikovrizikova-nih-profesiy/>
6. Слесарев В. Г. К вопросу додипломной подготовки

специалистов по медицине катастроф / В. Г. Слесарев // Проблемы социальной медицины и управления здравоохранением. – 2004. – № 31. – С. 106 – 109.

7. Про розроблення державних стандартів вищої освіти / Постанова Кабінету Міністрів України від 07.08.1998 № 1247. – [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1247-98-%D0%BF>

8. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста за спеціальністю 7.110201 «Фармація» напряму підготовки 1102 «Фармація». – [Електронний ресурс] // Центр тестування при МОЗ України. – Режим доступу: <http://testcentr.org.ua/index.php/news/60-smethwork/110-gsvou.html>

9. Освітньо-професійна програма спеціаліста за спеціальністю 7.110201 «Фармація», напряму підготовки 1102 «Фармація», освітнього рівня спеціаліста кваліфікації 7.110201 провізор. – [Електронний ресурс] // Галузеві стандарти вищої освіти. – Режим доступу: <http://edudept.bsmu.edu.ua/laws/galuzevi-standarti>

10. Про затвердження та введення нового навчального плану підготовки фахівців за спеціальністю «Фармація». Наказ МОЗ України № 36 від 21.01.2004 року. – [Електронний ресурс] // Нормативно-директивні документи МОЗ України. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/dateb3/pg_gvnbsr.htm

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА СТУДЕНТОВ ПО ВОПРОСАМ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ

П. В. Олийнык

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Резюме: обоснована необходимость совершенствования современной системы отраслевых стандартов высшего фармацевтического образования в отношении психологической подготовленности и профессиональной компетентности специалистов по вопросам фармацевтического обеспечения пострадавшего населения в условиях чрезвычайных ситуаций мирного и военного времени. Установлено, что подготовка студентов по вопросам фармацевтического обеспечения пострадавшего населения в условиях чрезвычайных ситуаций, требует перераспределения учебного времени учебных планов за счет циклов гуманитарной и социально-экономической подготовки и выделения его достаточного количества для учебной дисциплины «Фармацевтическое обеспечение населения в условиях чрезвычайных ситуаций мирного и военного времени» и учебного курса «Психология экстремальных ситуаций».

Ключевые слова: фармацевтическое обеспечение, чрезвычайная ситуация, подготовка специалистов, учебный план, стандарт образования.

PROFESSIONAL AND PSYCHOLOGICAL TRAINING OF STUDENTS IN THE FIELD OF PHARMACEUTICAL MAINTENANCE OF THE POPULATION AT THE CONDITIONS OF EMERGENCY SITUATIONS

P. V. Oliynyk

Lviv National Medical University by Danylo Halytsky

Summary: in the article there has been observed the necessity of improving the modern system of industry standards of higher pharmaceutical education about psychological readiness and professional competence of professionals on pharmaceutical providing to affected population at emergency situations of military and peaceful time. It was revealed that the improvement of training of students for providing pharmaceutical supply to affected population at emergency situations requires redistribution of curriculums' training time through a series of humanitarian and socio-economic subjects and the allocation of its sufficient quantity for studying subject "Pharmaceutical Supply of Population at Emergencies of Military and Peaceful Time" and the course "Psychology of Extreme Situations".

Key words: pharmaceutical supply, emergencies, training of professionals, study plan, curriculum, educational standards.

Отримано 11.08.14